

STILSKA VREDNOST SOMATSKIH FRAZEOLŠKIH JEDINICA U SIJARIĆEVOM ROMANU KUĆU KUĆOM ČINE LASTAVICE

*Adnan Bjelak, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za
filološke nauke, Srpska književnost i jezik, abjelak@np.ac.rs*

Original scientific paper

DOI: 10.31902/fil.54.2026.11

UDC: 821.163.44:811.163.44'373.7

Apstrakt: U radu se bavimo ispitivanjem stilske vrednosti frazeoloških jedinica sa određenim somatskim komponentama (ruka, noga, glava i oči) u kontekstu romana *Kuću kućom čine lastavice* Ćamila Sijarića. Polazeći od simboličkih i semantičkih značenja ovih leksema u kulturnom i jezičkom kontekstu, analiziramo njihovu ulogu u oblikovanju narativne strukture, karaktera i unutrašnjeg sveta likova. Frazeološke jedinice koje sadrže neku od somatskih leksičkih jedinica koriste se kao izrazita stilska sredstva u jeziku ovog autora. Njihova upotreba omogućava prikazivanje različitih aspekata ljudske snage, slabosti, emocionalnog stanja i društvenog položaja. Analizom ekscerpirane građe ukazujemo na činjenicu da frazeologizmi nisu samo deo leksičke slike sveta u romanu, već i značajan instrument za građenje psihološkog aspekta, simboličke slojevitosti i kulturne ukorenjenosti pripovedanja. Ovakva upotreba frazeoloških jedinica potvrđuje njihovu funkciju kao izrazitog sredstva stilske individualizacije i poetičke specifičnosti Sijarićevog proznog izraza.

Ključne reči: somatski frazeologizmi, stilska upotreba, Ćamil Sijarić

1. Uvod

Svaki jezik nosi u sebi idiomatsku prirodu, što znači da je prožet specifičnim frazeološkim izrazima koji čine njegovu jedinstvenu stilsku i kulturnu obeležnost. Budući da frazeologija, kao deo leksičkog sistema jezika, obogaćuje izražavanje, ona doprinosi i njegovoj prepoznatljivosti, ističući nacionalni identitet i način mišljenja jezičke zajednice. Upravo zbog toga se frazeološko bogatstvo smatra jednim od ključnih elemenata jezičke autentičnosti. Ovladavanje frazeološkim jedinicama – razumevanje njihovog značenja, upotrebe i kulturnih konotacija –

predstavlja viši nivo znanja jezika.¹ Ispravno i prirodno korišćenje frazeologizama pokazuje, pored poznavanja gramatike i rečnika, i konkretnije razumevanje duha jezika i njegove svakodnevne upotrebe u različitim komunikacijskim situacijama. Stoga se frazeologija s pravom smatra jednim od najvažnijih pokazatelja funkcionalnog znanja jezika.

Prema Mušoviću, frazeološka jedinica predstavlja ustaljeni, dvokomponentni ili višekomponentni izražajni oblik koji se u govoru koristi kao gotova celina. Njene sastavne komponente često imaju potpuno ili delimično preneseno značenje, a sama frazeološka jedinica u rečenici funkcionira kao njen sastavni deo (1997, 13). Frazeološke jedinice su stilski markirane, a pojam stila nas suočava sa stvarnošću jezika u neiscrpoj raznolikosti njegove upotrebe, s obzirom na to da podrazumeva konkretnu, slobodnu i stvaralačku realizaciju jezika u živoj stvarnosti govorne ili pisane reči (Lešić 2011, 145). Posebno su takvi somatski frazeologizmi, koji su deo uže frazeologije, a s obzirom na to da su se somatizmi razvijali unutar narodne jezičke prakse, ubrajaju se među najstarije i najstabilnije utemeljene slojeve frazeološkog sistema jednog jezika. Njihovo poreklo je usko povezano s načinom na koji su ljudi kroz svakodnevni govor izražavali svoja opažanja, emocije, iskustva i stavove koristeći termine koji označavaju delove tela. Zbog svoje ukorenjenosti u tradicionalnom govoru, kao i zbog bogate simbolike koju nose, somatizmi su se održali kroz vreme i postali sastavni deo frazeološke građe. Upravo zato su veoma zastupljeni u frazeološkim rečnicima i leksikonima, gde se beleže kao značajan deo jezičkog nasleđa i izraza narodne mudrosti i kulturnog identiteta. Njihova česta pojava u tim izvorima govori i o njihovoj važnosti za razumevanje kako jezika, tako i načina mišljenja i vrednosnog sistema zajednice u kojoj su nastali i opstali (Mršević Radović 1987, 30). Ovakav stav potvrđuje i Razdobudko Čović, apostrofirajući da somatizmi predstavljaju duboko ukorenjen i nezaobilazan deo svake kulture, jer se kroz njih izražavaju osnovne ljudske vrednosti, iskustva i pogledi na svet. Njihova frekventnost u svakodnevnom jeziku ukazuje na to da imaju centralnu ulogu u oblikovanju jezika, odnosno da doprinose formiranju jezgra rečničkog sistema jedne jezičke zajednice (14). Ovi izrazi, kako oslikavaju emocionalna i mentalna stanja pojedinca, tako u sebi nose i odraz

¹ Ovakav stav zauzima i Kovačević (2012, 16), navodeći da somatski frazemi koriste delove tela kao konstitutivni element, a da proučavanje ove vrste frazeoloških jedinica potpomaže boljem razumevanju odnosa između jezika i kulture.

različitih ljudskih aktivnosti – onih ličnih i telesnih, ali i društvenih i profesionalnih.

Mršević Radović (30) naglašava da je, na osnovu leksičkog značenja sastavnih delova frazeoloških jedinica koje su u nefrazološkoj upotrebi motivisale nastanak frazeologizama, moguća podela na dve osnovne grupe: prva obuhvata izraze koji se odnose na čoveka – njegove fizičke i psihičke osobine – kao i na njegovo neposredno okruženje, uključujući biljni i životinjski svet, predmete iz domaćinstva i slično, dok druga grupa obuhvata izraze koji su motivisani čovekovom delatnošću kao društvene i ekonomske jedinice, njegovim profesionalnim životom i ponašanjem. Izrazi iz prve grupe, koji se odnose na čovekove osobine, nazivaju se somatski frazeologizmi, somatski izrazi ili jednostavno – somatizmi. Ti izrazi u sebi sadrže komponentu koja označava neki deo tela (npr. glava, oko, noga), organ ili telesnu tečnost. Takvi frazeologizmi najčešće označavaju čovekove fizičke ili psihičke osobine, imaju univerzalan karakter i zasnivaju se na tradicionalnoj simbolici delova tela, gestovima, mimici svakodnevice, narodnim verovanjima, običajima i sujuverju. Slična su i naredna zapažanja. Glušica ih određuje kao frazeologizme “koji u svom sastavu sadrže komponentu kojom se imenuje neki dio tijela (glava, ruka, obraz), unutrašnji organ ili tjelesna tečnost” (15), podvlačeći da “takvi frazeologizmi pokazuju emocionalne i mentalne sposobnosti čovjeka i različite postupke i ponašanje ljudi koji odražavaju ljudske stavove prema unutrašnjem čovjekovom svijetu i naglašavaju ulogu tradicionalne simbolike pojedinih dijelova ljudskog tijela” (15).

Na sličan način ih definiše i Vujović, koja kaže da “posebnu grupu frazema čine somatizmi, frazeološke jedinice koje u svom sastavu sadrže somatski konstituent, odnosno leksemu koja označava deo tela, organ ili telesnu tečnost” (62). Marmelić, u tom kontekstu, ukazuje da među frazeolozima postoje shvatanja da u grupu somatskih frazeologizama spadaju samo oni koji kao konstituent imaju deo ljudskog tela, te da se u tom slučaju isključuju unutrašnji organi, dok drugi zastupaju većinski stav da su uključeni i delovi tela životinja, kao i frazeologizmi koji kao sastavnicu imaju imenice poput *duša*, *jetra*, *bubreg*, *um* itd. (17).

Baveći se ovom vrstom frazeoloških jedinica, Sarić (65) upozna je da se u frazeološkoj literaturi mogu pronaći podele somatskih frazema na osnovu osobina pojedinih delova tela koje somatizmi sadrže, kao i načina na koji motivišu značenje frazema u celini. U skladu s tim, somatski frazemi, upućuje autorka (65), mogu sadržati topografske somatizme (unutrašnji i spoljašnji organi, organi koji se nalaze na prednjem ili zadnjem delu tela, levoj ili desnoj strani i slično), dok je kod anatomskih somatskih frazema značenje motivisano izgledom, odnosno samom anatomijom organa, naglašavajući da najveći broj somatskih frazema

obuhvata funkcionalne osobine somatizama (na primer motoriku, varenje ili funkcije čula), što dovodi do zaključka da je fiziologija delova ljudskog tela mnogo značajnija od njihovog izgleda i položaja.

Šulović sa saradnicama navodi da “budući da prevashodno upućuju na čoveka (njegove osobine, stanja, ponašanje, odnos sa okruženjem), somatski frazemi su izrazito antropocentrični i antropometrični i izviru iz univerzalno prisutnih metafora motivisanih čovekovim telesnim iskustvom. Oni predstavljaju kompleksan i dragocen materijal, koji se često i svrsishodno upotrebljava u savremenom jeziku” (337–338).

2. Metodologija istraživanja

Istraživanje se zasniva na kvalitativnoj lingvostilističkoj analizi frazeoloških jedinica sa somatskim komponentama *ruka, noga, glava* i *oči* u romanu *Kuću kućom čine lastavice* Ćamila Sijarića. Rad obuhvata nekoliko analitičkih koraka, koji su sprovedeni u skladu s ciljem da se utvrdi stilska i semantička funkcija navedenih frazeoloških jedinica unutar književnog teksta. Nakon ekscerpције frazeoloških jedinica iz celokupnog korpusa romana, pri čemu su identifikovani izrazi koji sadrže navedene somatske lekseme, izdvojene frazeološke jedinice su klasifikovane prema semantičkim poljima i konotacijama (pozitivna, negativna). Zatim smo pristupili kontekstualnoj i stilskoj analizi, u kojoj ispituјemo funkciju frazeologizama u konkretnom diskursu. Posebna pažnja posvećena je načinu na koji ovi izrazi doprinose izgradnji likova, dinamici radnje i simboličkoј strukturi romana.

3. Analiza materijala

U nastavku rada dajemo pregled simbolike i semantike somatskih frazeoloških jedinica. Posebna pažnja posvećena je frazeološkim jedinicama koje sadrže komponente *ruka, noga, glava* i *oči*. Analiza datih jedinica omogućava bolje razumevanje značenja i stilskih funkcija koje one imaju u književnom tekstu. U kontekstu romana *Kuću kućom čine lastavice*, kako nas u to upućuje Petrović Račić (267), frazeološki elementi imaju bitnu ulogu u razgradnji kulturnog koda patrijarhata i simboličkom predstavljanju likova kao žrtava društvenih obrazaca i istorijskih promena, čime se postiže polisemična struktura i dodatno osvetljava autorova poetika.

3.1. Simbolika i semantika frazeoloških jedinica sa komponentom *ruka*

Simbolika ruke u jezicima i kulturama širom sveta ukazuje na njenu višeslojnu ulogu u izražavanju identiteta, delanja i odnosa sa svetom. Kamings (295–296) ističe da je ruka univerzalan simbol akcije, prelaska iz apstraktnog u konkretno, iz misli u delo. U tom kontekstu, ruka postaje metaforičko sredstvo kojim se oslikava ljudska sposobnost da utiče na okolinu – bilo kroz stvaranje, pomaganje, upravljanje ili izražavanje moći. U različitim simboličkim sistemima, zapaža Kamings, značenje gestova ruku poprima raznovrsne kulturne konotacije: podignute ruke označavaju molitvu, traženje zaštite ili čin predaje, dok jedna podignuta ruka može značiti zakletvu i prizivanje istine. Dve ruke zajedno u mnogim religijskim i filozofskim tradicijama simbolizuju spoj mudrosti i delovanja, ravnotežu između uma i prakse. Egipatski hijeroglifi dodatno potvrđuju funkcionalni značaj ruke, gde ona predstavlja bilo koju ljudsku aktivnost – od fizičkog rada, preko zaštite, do kontrole. Ruka se, međutim, ne tumači samo u odnosu na fizičku radnju, već i kao nosilac moralnih i duhovnih vrednosti. U nekim tradicijama, desna ruka simbolizuje dobrotu, zakonitost i božansku volju, dok leva može označavati hrabrost, ali i nepredvidivost i skrivenost. U hinduizmu i budizmu, prikazi božanstava sa više ruku ukazuju na multifunkcionalnu, kosmičku prirodu božanskog delovanja, gde svaka ruka predstavlja određeni aspekt moći, zaštite ili mudrosti. U hrišćanskom okviru, Božja ruka simbolizuje silu, zaštitu i volju nebeskog autoriteta, dok fraze *Božja ruka* ili *ruka pravde* u jeziku nose značenje višeg reda i moralnog poretka. Time ruka postaje most između svetovnog i svetog, između svakodnevnog ljudskog iskustva i metafizičkog autoriteta (Ibid.).

Lingvistički aspekt imenice *ruka* dodatno potvrđuje bogatstvo njenih značenja u srpskom jeziku. U *Rečniku srpskoga jezika* Matice srpske (1152), ova imenica obuhvata široko semantičko polje: osim primarnog značenja kao *gornjeg ekstremiteta kod čoveka*, ona obuhvata i pojmove kao što su vlast, moć, nadležnost, svojina, rukopis, strana ili položaj u prostoru ili odnosu. Ova polisemija omogućava frazeološko oblikovanje izraza kao što su: *uzeti stvar u svoje ruke* (preuzeti kontrolu), *ruka pravde* (simbol zakonske sile), *biti nečija desna ruka* (pouzdan pomoćnik), *dići ruke od nečega* (odustati), *prati ruke od nečega* (oprati savest), itd. Na taj način, imenica *ruka* pokazuje i jezičku fleksibilnost i kulturnu dubinu, jer svaki njen frazeološki oblik reflektuje određene društvene odnose, norme i vrednosti. Ruka je, u tom smislu, semantičko i simboličko središte brojnih kulturnih narativa, i predstavlja jedan od ključnih nosilaca značenja u okviru somatske frazeologije.

U kontekstu romana *Kuću kućom čine lastavice*², leksička jedinica *ruka* registrovana je kroz frazeološke jedinice sa trima semantičkim vrednosima: ne raditi ništa, odnosno biti sasvim pasivan, preuzimati vlasništvo i imati kontrolu nad nečim ili nekim. Na osnovu datih semantičkih polja, možemo uvideti da Sijarić češće upotrebljava frazeološke jedinice sa komponentom *ruka* u pozitivnom značenju.

Tabela 1 – Somatski frazeologizmi sa komponentom *ruka*

Primer iz romana	Frazeologizam	Semantika	Obeležje
Sa neakvom tihom kuknjavom u sebi, on je bdio nad svim tim – jer zemlja je njegova postala kao živ stvor: stotinu udova i stotinu naravi imala je ona, i sve je to trebalo <i>držati u ruci</i> , savijati i ne dati da se rasipa (KKČL, 44).	držati u ruci	imati kontrolu nad nekim / nečim	pozitivno
Počinjalo je dijeljenjem zemlje – od koje je Emrul zatražio da se otcijepi cijela jedna polovina, ona ženina, i <i>prevali na njegove ruke</i> (KKČL, 28).	preveliti na ruke	preuzimati vlasništvo	pozitivno
... i da otkud imaju <i>ruke</i> , oni bi ih <i>zabacili</i> za leđa kao i starci (KKČL, 6).	staviti ruke na leđa	ne raditi ništa, odnosno biti sasvim pasivan	negativno

Na osnovu navedenih primera, zaključujemo da Sijarić date frazeološke jedinice koristi kako bi pojačao izražajnost i simboličku vrednost radnje i likova, kao i da recipijenti bolje razumeju odnose moći, odgovornosti i životne uloge likova. Prikazani frazeologizmi služe da prikažu psihološko stanje likova, ukažu na odnos prema radu i imovini, razlikuju aktivne od pasivnih likova, te da simbolički predstave vlast, moć i ulogu čoveka u zajednici. U tom smislu, jezik kod Sijarića ne predstavlja samo sredstvo komunikacije, već i važan oblik karakterizacije likova, čime se dodatno potvrđuje tvrdnja Muratagić Tune da su Sijarićevi likovi

² Umesto punog naziva romana *Kuću kućom čine lastavice*, korišćićemo skraćenicu KKČL.

nosioi jezičkih osobnosti svoje sredine, bilo da je reč o socijalnoj, etnografskoj, dijalekatskoj ili nekoj drugoj (107).

3.2. Simbolika i semantika frazeoloških jedinica sa komponentom noga

Stopalo, kao i noga, simbolizuje slobodu kretanja, dobrovoljnu službu, poniznost i sposobnost da se izdrži život na zemlji. Kroz različite kulturne, religijske i mitološke sisteme, ova telesna komponenta često se tumači kao temelj čovekove stabilnosti i njegove povezanosti sa svetom koji ga okružuje. U egipatskim hijeroglifima stopalo predstavlja uspravno držanje, uzdizanje i snalaženje u prostoru, što proizlazi iz činjenice da čovek, za razliku od većine životinja, hoda uspravno (Kamings 2004, 299–300). Takva uspravnost nije samo fizička karakteristika, već i simbolički izraz ljudske usmerenosti ka višem, duhovnom, ali i racionalnom poretku stvari. Na taj način, stopalo dobija značenje koje prevazilazi anatomske aspekt, postajući metafora za čovekovu orijentaciju u životnom prostoru i njegovu sposobnost da se kreće, napreduje i održi sopstvenu ravnotežu. U mnogim religijskim praksama, upoznaje nas Kamings, stopalo se posmatra kao mesto poniženja, ali i poštovanja i svetosti. Gestovi kao što su ljubljenje ili pranje stopala izražavaju najdublje oblike poniznosti, duhovnog očišćenja ili čak obožavanja. Pranje stopala drugome često se tumači kao čin pokajanja, pomirenja ili služenja drugom biću, naglašavajući moralnu i duhovnu dimenziju tog dela tela (Kamings 2004, 299–300). U kineskoj tradiciji, stopalo simbolizuje protok vremena, što se može tumačiti i kroz filozofsku prizmu shvatanja hoda kao napredovanja kroz život, odnosno kao neprekidnog kretanja kroz faze i cikluse postojanja (Kamings 2004, 300). Na sličan način, u nekim mitološkim narativima, stopala božanstava ostavljaju tragove koji označavaju početke svetih puteva, a njihova moć nije samo u kretanju već i u osveštavanju prostora kroz koji prolaze. Jung (prema Kamingsu 2004, 299) stopalo vidi kao arhetipski simbol čovekove povezanosti sa zemljom, odnosno sa ovozemaljskim – s onim što je konkretno, opipljivo i utemeljeno. U tom smislu, stopalo je opozicija uzvišenom i neuhvatljivom – ono nas prizemljuje, vraća stvarnosti i upućuje na temeljne aspekte egzistencije. Nedostatak noge, u tom kontekstu, može se tumačiti kao moralni ili duhovni nedostatak, ali i kao metafora posebne snage, izdržljivosti ili darovitosti, s obzirom na to da pojedinci bez ovog telesnog dela često razvijaju natprosečne unutrašnje kapacitete i simbole otpora i nadilaženja. U savremenim tumačenjima simbolike stopala i noge prisutno je i shvatanje da one predstavljaju osnovu identiteta i socijalne stabilnosti – kroz mogućnost hoda, kretanja, bega ili dolaska, individua izražava svoju slobodu, pripadnost, ali i granice

koje joj društvo postavlja. Stopalo drži telo, ali istovremeno i određuje smer kretanja; ono je tačka oslonca, ali i pravac akcije. Upravo zbog toga ova telesna komponenta dobija značenje koje se ne može svesti samo na fiziologiju, već se mora sagledavati kao složena kulturna i semantička kategorija.

U *Rečniku srpskoga jezika* Matice srpske (823), imenica *noga* se definiše kao jedan od dva donja ekstremiteta kod čoveka, koji služi za hodaње, kao i jedan od više vertikalno postavljenih ili ukrštenih krakova nekog predmeta na koji se oslanja gornji deo tog predmeta. Ova definicija potvrđuje dvostruku prirodu semantike noge: s jedne strane, ona upućuje na biološku funkciju kretanja, dok s druge strane označava osnovu, oslonac, temelj – bilo da je reč o čoveku ili predmetu. Ta višeznačnost omogućava bogatu simboličku i frazeološku eksploataciju u jeziku i književnosti. Sve navedeno ukazuje na to da stopalo i noga, osim što imaju važnu ulogu u fiziološkom smislu, zauzimaju značajno mesto u kulturološkoj, religijskoj i jezičkoj simbolici. Njihovo tumačenje u okviru semantičkih polja omogućava konkretnije razumevanje načina na koji jezik artikuliše egzistencijalne i kulturne dimenzije ljudskog postojanja.

Tabela 2 – Somatski frazeologizmi sa komponentom *noga*

Primer iz romana	Frazeologizam	Semantika	Obeležje
Predsjednik koji je prije mene sjedio na ovoj stolici bio je slijep, a onaj prije njega bio je <i>uzet u obje noge</i> (KKČL, 91).	uzet u obje noge	nesposobnost, iznemoglost	negativno
Mlada li, stara li – <i>noge je dobro nose</i> (KKČL, 49).	noge ga dobro nose (nekoga)	sposobnost, zdravlje	pozitivno

Frazeološke jedinice sa komponentom *noga* Sijarić koristi za dva semantička polja: izražavanje nesposobnosti i iznemoglosti, i sposobnosti i zdravlja. Prikazana semantička polja su u kontekstu romana nosioci konkretnijih značenjskih slojeva, i služe da ocrtaju moć ili nemoć likova. Navedene frazeološke jedinice imaju izuzetnu funkcionalnu i simboličku funkciju s obzirom na to da ukazuju na psihičko i fizičko stanje likova, kao i na njihovu (ne)sposobnost da se suoče sa životnim okolnostima. Frazeologizam sa negativnom konotacijom, pored toga što

ističe fizičku nemoć, u kontekstu romana predstavlja i metaforu i za društvenu i moralnu nemoć.

3.3. Simbolika i semantika frazeoloških jedinica sa komponentom *glava*

Prema navodima Kamingsa (280–281), glava se smatra sedištem životne snage, duše, intelekta i mudrosti, što joj daje centralnu ulogu u simbolici ljudskog postojanja i identiteta. Kao izraz duhovnog principa, glava je metafora za suštinske aspekte čovekove svesti i bića. Njena simbolika često obuhvata suprotnosti – istovremeno može biti izvor mudrosti i gluposti, poštovanja i ismevanja, što ukazuje na njenu kompleksnost i višeslojnost u tumačenju. Ove suprotnosti reflektuju se i u kulturnim narativima, gde glava simbolizuje vrhovnu kontrolu i orijentaciju, odnosno mesto sa kog potiče razum, volja i upravljanje. Kamings (280–281) upućuje da se u brojnim tradicijama glava često prikazuje sa više lica ili glava, kao kod božanstava sa dve ili tri glave, što simbolizuje višedimenzionalne pojave kao što su vreme, ciklusi i dualiteti (na primer, početak i kraj, prošlost i budućnost, sunce i mesec) (Kamings 2004, 280–281). Ovaj arhetipski motiv ukazuje na ideju jedinstva suprotnosti i njihove međusobne povezanosti kroz simbolički lik glave, koja objedinjuje različite dimenzije postojanja. Takođe, povezanost glave sa muškim i ženskim principom nosi značenje komplementarnosti i harmonije suprotnosti, naglašavajući njen značaj u održavanju ravnoteže. U keltskoj kulturi, glava je dodatno simbol snage, plodnosti i duhovnosti, što osvetljava njenu ulogu kao centra vitalnosti i života. Ovakav položaj glave u mitološkom i duhovnom okviru ukazuje na duboko ukorenjenu veru u moć intelekta kao izvora energije i trajanja. Nadalje, pokrivanje glave, bilo velom, kapom ili drugim ukrasom, nosi značenje skrivanja znanja i zaštite životne energije, čime se naglašava i sakralni karakter glave u društvenim i religijskim praksama (Kamings 2004, 280–281).

Semantička polja imenice *glava* su višestruka i raznovrsna, što se jasno vidi u definiciji datoj u *Rečniku srpskoga jezika*. Pored osnovnog značenja gornjeg dela čovekovog tela, glava se koristi i u prenesenim značenjima koja obuhvataju pamet, inteligenciju, um, razum, svest, misli, kao i osobu ili ličnost, naročito onu koja rukovodi, upravlja ili je starešina. Ova polisemija potvrđuje da je glava simbol fizičke, intelektualne i društvene moći (RSJ 2011, 183). Takođe, glava se odnosi i na gornji, prošireni ili zadebljali kraj ili deo nekog predmeta, vrh ili vršak nečega, što proširuje njeno značenje izvan antropocentričnog konteksta, pokazujući njenu ulogu u označavanju vrhunskih, najvažnijih ili vodećih delova. U svakodnevnom govoru, glava može označavati i određeni oblik

objekata, kao što su loptasti, kupasti ili valjkasti komadi materije, često prehrambeni proizvodi (npr. glavica luka, glavica kupusa). Pored toga, leksema glava koristi se i u organizacionim i tekstualnim kontekstima, kao što su prednji ili čeonni deo povorke, kolone ili čelo, odnosno deo knjige ili spisa koji čini zasebnu celinu – poglavlje, odlomak ili odeljak. Ova široka primena pokazuje da glava kao pojam u jeziku ima funkciju označavanja prvog, najvažnijeg ili upravljačkog segmenta u različitim domenima. Ovim, zapravo, potvrđujemo da je glava višedimenzionalni simbol i leksička jedinica sa bogatim slojem značenja koja se proteže od najkonkretnije telesne komponente do najapstraktnijih pojmova kao što su intelekt, moć i liderstvo. Takva polisemija i simbolička dubina čine glavu jednim od ključnih elemenata u proučavanju frazeologije, kulture i jezika.

Tabela 3 – Somatski frazeologizmi sa komponentom *glava*

Primer iz romana	Frazeologizam	Semantika	Obeležje
<i>Kroz glave im prolaze balkanski ratovi, i ono silno miješanje svijeta, i pri tome otme im se uzdah</i> (KKČL, 13).	proći kroz glavu	razmišljati, setiti se	pozitivno
<i>Skinula sam ja sad uzdu s glave, uhvatio je mene moj đavo</i> (KKČL, 97).	skinuti uzdu s glave	izgubiti kontrolu	negativno

U romanu *Kuću kućom čine lastavice*, frazeološke jedinice sa leksemom *glava* služe kao snažan simbolički instrument za prikazivanje unutrašnjeg stanja likova i njihovog odnosa prema stvarnosti. Izraz *proći kroz glavu* ima pozitivnu konotaciju i ukazuje na razmišljanje, sećanje i psihološku dubinu – glava postaje prostor gde se sabiraju traume, istorija i lična iskustva. Nasuprot tome, fraza *skinuti uzdu s glave* nosi negativnu semantiku i označava gubitak kontrole, prepuštanje strastima i emocionalnu nestabilnost. Obe frazeološke jedinice pokazuju da glava simbolizuje razum, ali i njegove granice. Sijarić kroz ove izraze oblikuje likove kao složene, emocionalno i mentalno angažovane, istovremeno oslikavajući šire društvene i istorijske kontekste u kojima se kreću.

3.4. Simbolika i semantika frazeoloških jedinica sa komponentom *oko*

Oko kao leksička i simbolička jedinica nosi veoma bogatu i višeslojnu simboliku koja se proteže kroz različite kulture i tradicije, ističe Kamings (291–293). Ono je često povezano sa duhovnom moći, prosvetljenjem, saznanjem, budnošću i zaštitom, što ga čini jednim od najvažnijih simbola u ljudskoj svesti i kulturi. U svojoj osnovi, oko predstavlja organ vida, ali u širem filozofskom i simboličkom smislu ono označava sposobnost duše da spozna istinu i da sagleda suštinu stvari, odnosno metaforički *duhovni vid*. Povezanost oka sa suncem i svetlošću dodatno osnažuje njegovu ulogu kao simbola mudrosti i prosvetljenja, jer svetlost kao osnovni izvor vida i saznanja ima ključnu ulogu u mnogim religijskim i filozofskim sistemima. Kamings posebno ističe koncept *trećeg oka* koje simbolizuje natprirodnu svest, intuiciju i dublju percepciju stvarnosti, van granica običnog čula vida. Ovo treće oko često se javlja u istočnjačkim tradicijama kao simbol unutrašnjeg prosvetljenja i nadsvesti. S druge strane, jedno oko može imati i negativnu konotaciju, kao znak zla i destrukcije, naročito u kontekstu simbola poput *zlog oka*, koje se pojavljuje u mnogim kulturama kao moćna forma uroka ili zle namere (Kamings 2004, 291–293). Simbolika oka varira u različitim kulturnim kontekstima, ali se uvek veže za ideje vida, saznanja, istine, moći i duhovnog buđenja. U japanskoj, kineskoj, sumerskoj, keltskoj i islamskoj tradiciji, oko se koristi kao simbol koji povezuje ljudsku percepciju sa višim, božanskim ili natprirodnim nivoima stvarnosti. Umetnički i religijski prikazi često koriste oko kao most između vidljivog i nevidljivog sveta, izražavajući ideju da kroz oko čovek može komunicirati sa božanskim, ali i biti pod nadzorom božanske sile.

Osim filozofskih i duhovnih značenja, oko ima i praktična semantička obeležja koja su zabeležena u *Rečniku srpskoga jezika*. Tu se oko definiše kao organ čula vida, ali i kao izraz nežnosti i ljubavi u govoru (npr. naziv od milošte za dragu osobu), kao i tehnički termin – otvor na ribarskoj ili drugoj mreži (854). Ova polisemija pokazuje da oko ima široku primenu u svakodnevnom govoru, ali i u složenim simboličkim sistemima jezika i kulture.

Ukupno gledano, oko predstavlja kompleksan simbol koji povezuje fizičku percepciju sa višim nivoima saznanja i duhovnosti, te istovremeno nosi i praktična značenja u svakodnevnoj komunikaciji. Takva višeslojnost obogaćuje frazeološki i metaforički repertoar jezika, što ga čini ključnim elementom u proučavanju jezičke simbolike, kulture i mentaliteta.

Tabela 4 – Somatski frazeologizmi sa komponentom *oko*

Primer iz romana	Frazeologizam	Semantika	Obeležje
Bio je dan vedar – proljetni, i sunce se bilo prosulo po glogu, gore u granama pjevale su ptice. <i>U oči su mu pala</i> nekoliko kamička – žuta, zelena, crna (KKČL, 9).	pasti u oči	primetiti, zapaziti	pozitivno
...ma otkud se vraćao u Bioču Agan, ona su mu prva <i>padala u oči</i> (KKČL, 37).	pasti u oči	primetiti, zapaziti	pozitivno

Komponentu *oči* registrujemo samo u frazeološkoj jedinici *pasti u oči*, koja ima pozitivno značenje i koristi se da označi momentalno zapažanje ili uočavanje nečega što se izdvaja u prostoru ili iskustvu likova. U primeru *U oči su mu pala nekoliko kamička – žuta, zelena, crna*, ukazuje se na senzibilitet lika i na značaj prirode kao nosioca unutrašnjeg stanja i atmosfere. Zapažanje boja i oblika kamenčića ovde je više od vizuelne slike – ono govori o prisutnosti lika u prostoru i njegovoj povezanosti sa okruženjem. Sličnu funkciju ima i frazeološka jedinica u rečenici *...ona su mu prva padala u oči*, kojom se ističe da je nešto posebno, uočljivo i značajno za lik – bilo da je reč o predmetima, ljudima ili detaljima koji nose emocionalnu ili simboličku vrednost. U oba slučaja, *pasti u oči* služi kao sredstvo za uvođenje čitaoca u unutrašnji svet junaka i skretanje pažnje na ono što je njemu u datom trenutku najvažnije. Prema tome, dati frazeologizam ima važnu funkciju u romanu jer omogućava psihološko nijansiranje i doprinosi izgrađivanju atmosfere kroz detalje koje lik opaža. On istovremeno predstavlja vezu između spoljašnjeg sveta i unutrašnjeg doživljaja, čime Sijarić pokazuje kako svakodnevna čula postaju alat za razumevanje emocija i stanja svesti.

4. Zaključna razmatranja

Budući da analizirani frazeološki primeri sa somatskim komponentama, koji su odabrani kao reprezentativni za ovaj roman, predstavljaju samo deo ukupne frazeološke slike u Sijarićevom delu, potrebno je imati u vidu da se njihova zastupljenost i raznovrsnost mogu

razlikovati u okviru šireg opusa autora. Ova činjenica otvara perspektive za buduće komparativne i dijahronijske studije, koje bi dodatno osvetlile specifičnosti njegove jezičke i stilske poetike. Ipak, na osnovu analize frazeoloških jedinica sa somatskim komponentama *ruka*, *noga*, *glava* i *oko* u romanu *Kuću kućom čine lastavice* Ćamila Sijarića, mogu se izvesti brojni značajni zaključci, kako na leksičko-semantičkom, tako i na stilsko-funkcionalnom i simboličkom planu. Frazeologizmi sa delovima tela, osim što svedoče o bogatstvu srpskog frazeološkog fonda, jasno pokazuju na koji način autor koristi tradicionalne jezičke obrasce da bi ostvario višeslojnu estetsku i značenjsku strukturu književnog teksta.

Prvo, somatizovane frazeološke jedinice imaju ključnu ulogu u izgradnji likova, prikazu njihovih emocionalnih stanja i odnosa prema stvarnosti, ali i u stvaranju simboličkih napona unutar romana. Sijarićev stil karakteriše visoka gustina frazeoloških izraza koji nisu tek ukrasi govora, već funkcionalni elementi naracije, nosioci kulturnog pamćenja i semantičke kompleksnosti. Korišćenjem frazeologizama koji potiču iz usmenonarodne tradicije, autor ostvaruje organsku povezanost sa kolektivnim jezičkim i kulturnim identitetom, ali ih istovremeno osavremenjuje i umetnički preoblikuje, čineći ih delom psihološke dinamike svojih likova i tematske organizacije romana.

U semantičko-stilskom spektru imenice *ruka*, prepoznamo izraze koji označavaju aktivnost, kontrolu, moć, ali i njihovu suprotnost – pasivnost i nemoć. Time se ostvaruje opozicija između delatnih i obespravljenih subjekata, što se tumači i u svetlu šireg društvenog i antropološkog konteksta, u kojem ruka simbolizuje fizičko delanje, ali i pitanje vlasti, pripadnosti i odgovornosti.

Frazeološke jedinice sa leksemom *noga* u osnovi imaju značenja koja se tiču telesne i egzistencijalne mobilnosti, sposobnosti da se opstane u svetu, da se preuzme inicijativa ili, nasuprot tome, da se doživi nemoć i marginalizacija. Na ovaj način, noga kao somatski simbol služi da metaforizuje društveni status, psihofizičku kondiciju i ukupnu vitalnost likova.

U upotrebi frazeologizama sa komponentom *glava*, dominantne su opozicije razuma i nerazuma, kontrole i gubitka kontrole, svesnog i instinktivnog. Glava se kod Sijarića javlja kao *locus* misaonih procesa, ali i kao prostor unutrašnjih konflikata i emocionalnih slomova. Time se frazeologizmi sa leksemom *glava* ne koriste samo za označavanje intelektualne sposobnosti, već i za izražavanje unutrašnjih tenzija, što ih čini značajnim elementima u psihologizaciji književnih likova.

Leksema *oko*, kao ključni organ čulne percepcije, u Sijarićevom jeziku postaje sredstvo za otkrivanje emocionalne i duhovne realnosti. Frazeološki izrazi poput *pasti u oči* omogućavaju narativnu artikulaciju

odnosa između subjektivnog doživljaja i objektivne stvarnosti, ukazujući na važnost percepcije kao temeljne egzistencijalne i estetske dimenzije.

S obzirom na višestruku funkcionalnost analiziranih frazeoloških jedinica, može se zaključiti da su one kod Ćamila Sijarića funkcionalno polisemične: istovremeno su i lingvistički elementi, i kulturni znakovi, i stilistički alati. Njihova učestalost i raznovrsnost u romanu potvrđuju autorovu sposobnost da kroz narativni diskurs poveže individualnu psihološku stvarnost likova sa kolektivnim kulturnim kodovima. Sijarić tako pokazuje da je jezik više od sredstva komunikacije. On je prostor u kom se prepliću telo i duh, konkretno i simbolično, tradicionalno i moderno.

Posebna vrednost ovakvog frazeološkog sloja ogleda se u tome što omogućava čitaocu da svet romana ne posmatra samo kroz događaje i likove, već i kroz jezik kao metaforički sistem u kom se izražavaju i oblikuju unutrašnje i spoljašnje stvarnosti. Frazeologizmi sa somatskim komponentama funkcionišu kao simbolički mostovi između telesnog i duhovnog, čulnog i misaonog, pojedinačnog i kolektivnog. Upravo u toj sintezi jeste esencijalna stilistička i značenjska vrednost Sijarićeveog izraza, koji potvrđuje da umetnički jezik ne živi izvan tradicije, već se njome hrani, diše i iz nje stvara nove slojeve smisla.

Literatura i izvori:

- Glušica, Rajka. "Somatski frazeologizmi sa sastavnicom *glava* u *Gorskom vijencu* – kognitivnolingvistički pristup." *Riječ: časopis za nauku o jeziku i književnosti*, br. 10, 2013, Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore, Institut za jezik i književnost, Nikšić, pp. 11-29.
- Kamings, Endru. T. *Sve o simbolima*. Narodna knjiga – Alfa, 2004.
- Kovačević, Barbara. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2012.
- Lešić, Zdenko. *Jezik i književno djelo*. Službeni glasnik, 2011.
- Mramelić, Helena. "Kognitivnolingvistički pristup hrvatskim somatskim frazemima sa sastavnicom *glava*." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2013.
- Mršević Radović, Dragana. *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Filološki fakultet, Beograd, 1987.
- Muratagić Tuna, Hasnija. *Lingvostilističke interpretacije*. Almanah, Podgorica, 2005.
- Mušović, Abdulah. *Frazeološki adverbijali (na materijalu srpskog i ruskog jezika)*. Univerzitet u Prištini, 1997.
- . *Sandžački frazeološki rječnik*. Narodna biblioteka "Dositej Obradović", Novi Pazar, 2018.
- Otašević, Đorđe. *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Prometej, Novi Sad, 2012.

- Petrović Račić, Ivana. "Ćamil Sijarić – bajkoviti pripovjedač." *Riječ: Časopis za nauku o jeziku i književnosti*, br. 9, 2013, pp. 265-271.
- Razdobudko Čović, Larisa. *Semantika i pragmatika somatizama u srpskom i ruskom jeziku*. Vedes, Beograd, 2003.
- Sarić, Ana. *Somatski frazemi u hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku*. 2022. Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Disertacija.
- Sijarić, Ćamil. *Kuću kućom čine lastavice*. Veselin Masleša, Sarajevo, 1981.
- Šulović, Ksenija, Dragana Drobnjak, and Snežana Gudurić. "Frazemi sa somatizmom glava u francuskom, španskom i srpskom jeziku." *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knj. XLIII, br. 1, 2018, pp. 337-356.
- Vujanić, Milica, Dešić Gortan-Premk, Darinka et al. *Rečnik srpskoga jezika*. Matica srpska, Novi Sad, 2011.
- Vujović, Marija. "Konceptualno polje ljubavi u frazeologizmima italijanskog, španskog i srpskog jezika koji sadrže komponentu oko." *Živi jezici: časopis za strane jezike i književnosti*, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2023, pp. 59-83.

STYLISTIC VALUE OF SOMATIC PHRASEOLOGICAL UNITS IN SIJARIĆ'S NOVEL *KUĆU KUĆOM ČINE LASTAVICE*

Every language possesses its unique idiomatic expressions, deeply rooted in its culture and tradition. These idioms, or phraseological units, are not merely tools for conveying information, but significant carriers of a national identity and cultural heritage. It is precisely within phraseology that we uncover the specificities of a language, often intricately connected with its historical, social and cultural contexts. Phraseology can be viewed as one of the liveliest and most dynamic areas of a linguistic structure, constantly reflecting changes in the way people express their thoughts, feelings and attitudes. It provides a unique insight into the peculiarities of spoken expression and the mentality of a particular linguistic community, as each phrase is deeply linked with life experiences, customs, values and symbols characteristic of the language and its people.

Phraseological units represent fixed, stable linguistic constructions used as unities. They have meanings often transcending the literal scope of the individual words that comprise them. For this reason, phraseology occupies a special place within linguistic creativity and expressiveness. It not only significantly enriches the lexicon of a language, but also vividly and metaphorically reflects the cultural spirit, everyday habits, emotional reactions and attitudes of its speakers. Understanding and proper use of phraseological units represent a higher level of linguistic competence because they require that the speaker possess a deeper knowledge not only of grammatical and lexical rules, but also of the context in which expressions are used, their metaphorical layers of meaning and the emotional nuances they carry.

Moreover, phraseological competence enables speakers to interpret discourse more subtly, to recognise irony, sarcasm or humour, and to adopt

appropriate stylistic registers in diverse communicative situations. It serves as a bridge between linguistic knowledge and cultural literacy, allowing individuals not just to communicate, but to *belong* – to fully participate in the social and cultural fabric of a language community. Hence, phraseology is not only a linguistic phenomenon, but a reflection of collective memory, worldview and identity.

One particularly interesting and important group of phraseological units are somatic phraseologisms – i.e. expressions containing terms related to parts of the human body, internal organs or bodily fluids. This group belongs to the oldest and most stable layers of phraseology, as their symbolism is rooted in the universal and deeply embodied human experience. The body represents the primary tool through which individuals perceive reality, interact with the environment and understand both themselves and others. Thus, somatic phraseologisms transcend their literal reference to anatomy or physiological function; they reflect psychological states, emotional reactions, interpersonal relationships and sociocultural attitudes.

These expressions often convey complex ideas in a compact and metaphorically rich form – such as “to have a big heart” or “to turn one’s back on someone” – revealing not only personal traits but also moral or cultural values embedded within a community. Furthermore, many of these phrases incorporate elements beyond the physical body, such as references to the soul, spirit or mind, and frequently intertwine with animal metaphors or natural imagery, thereby intensifying their symbolic potential.

Due to their grounding in shared human experiences, many somatic phraseologisms have equivalents in various languages, facilitating cross-cultural understanding. Still, subtle differences in usage, emphasis or symbolism underscore the unique worldview and traditions of each linguistic community. Their study provides valuable insight into the intersection of language, culture, cognition and identity.

The classification of somatic phraseologisms can be carried out based on several relevant criteria, among which one of the most commonly applied is the division according to the specific body part the expressions refer to. In this sense, somatic idioms can be grouped into those referring to external body parts (such as the head, hands, legs, eyes, mouth) and those associated with internal organs (such as the heart, liver, stomach, lungs). Furthermore, they can also be categorised by body orientation, distinguishing between phrases linked to the front (face, chest, eyes) or the back (back, spine, heels) of the body.

Another significant criterion includes the functional association of the body part involved – whether it pertains to movement, perception (such as sight or hearing), speech, digestion or emotional response. In this context, the semantic motivation of a phrase often emerges from the biological or symbolic function of the respective organ, making the idiom intuitively meaningful and grounded in shared human experience.

What makes somatic phraseologisms particularly powerful is their anthropocentric nature – they originate from the physical and psychological

reality of human existence. This embodiment imbues them with an exceptional degree of expressiveness, relatability and symbolic depth. Not only do they serve a communicative function in everyday speech and stylistically enriched language, but they also enable nuanced expression of thoughts, emotions, social relationships and cultural values. Their universality and richness make them indispensable elements in the linguistic and cultural system of any language.

This paper particularly focuses on phraseological units containing somatic components such as *hand*, *foot*, *head* and *eyes*. These expressions have been systematically collected and analysed from the novel *Kuću kućom čine lastavice* by Ćamil Sijarić, a literary work rich in regional linguistic flavour and deeply embedded in the cultural and emotional landscape of the Bosniak oral tradition. The first phase of the research involved the methodical extraction of all phraseological expressions containing the selected somatic lexemes. Following this, each unit was subjected to a detailed classification according to semantic field – including action, perception, cognition and emotion – and further evaluated based on evaluative connotations, which were clearly marked as either positive, negative or neutral. This approach enables a more nuanced understanding of how these expressions function on both the denotative and connotative levels within the text.

The second phase of the study engaged in a contextual and stylistic analysis of the identified phraseological units. Special attention was devoted to their role in character development, their impact on narrative dynamics and their symbolic weight within the broader thematic structure of the novel. The findings indicate that phraseological units with somatic elements serve multiple stylistic and functional roles: they enhance the authenticity of the spoken discourse, provide deeper insight into the emotional states and psychological profiles of characters, and reinforce the cultural codes embedded in the narrative. Moreover, they often function as symbolic markers, drawing on the universal and culturally specific metaphors of the human body to enrich the text with layers of meaning that transcend the literal.

In this way, phraseology is not merely a linguistic ornamentation, but a structural and symbolic device that actively shapes the literary world that Sijarić constructs, grounding it in both the physical reality of the body and the metaphysical domain of collective cultural memory.

For example, the hand universally symbolises action, power and control over the surrounding world. It serves as a tangible bridge between thought and deed, embodying the human capacity to create, alter, assist, protect or destroy. Through the hand, intention is materialised, and thus it becomes a fundamental symbol of human agency and intervention. In many symbolic systems, the hand is also closely tied to moral, spiritual and cultural values. The right hand is typically associated with legitimacy, trustworthiness, justice and divine blessing, whereas the left hand – though equally capable – can signify hidden motives, secrecy, subversion or nonconformity, depending on the cultural interpretation.

In both folklore and religious traditions, the act of joining hands often represents unity, agreement, harmony and a balance between rational will and practical execution. This duality and richness of symbolic meaning are strongly reflected in language, especially in phraseology, where the lexeme *hand* in Serbian transcends its literal reference to the physical limb.

Linguistically, *hand* denotes not only the anatomical organ, but also functions as a metonym for authority, control, help, ownership, leadership and even status. Phraseological units containing this term are frequently used to express complex social and interpersonal dynamics, such as dominance and submission, support and betrayal, or independence and dependency. They help distinguish between active and passive roles, illuminate the moral compass of characters and reflect the underlying power structures within both personal and societal relationships. Through such expressions, the hand becomes a powerful linguistic and cultural symbol that maps the intersection of body, language and meaning.

The foot and leg are powerful somatic symbols representing freedom of movement, grounding, support and the human connection with the earth and reality. As the physical base of the body, they metaphorically express stability, direction and resilience. Beyond their anatomical function in locomotion and balance, they carry spiritual, ritualistic and moral meanings. In various religious and cultural traditions, washing or kissing the feet is an act of humility, submission or reverence, while in others, exposing or pointing the foot may be interpreted as a sign of disrespect or impurity. The leg, similarly, embodies both movement and support, symbolising not only the capacity to advance through life, but also the strength to endure and maintain one's position.

In phraseological usage, expressions involving the foot or leg often reflect psychophysical conditions, marking characters' strength, vitality, independence or, inversely, fatigue, marginalisation or defeat. They vividly portray someone's capacity to stand firm or to collapse under pressure, functioning as indicators of both physical and existential states.

The head, in contrast, represents the epicentre of life, consciousness, identity and spiritual authority. It is not merely a physical part but a metaphor for intellect, rationality, leadership and emotional control. Its symbolism spans extremes – ranging from wisdom and dignity to foolishness, irrationality and ridicule. In mythology and folklore, a head with multiple faces often reflects the complexity of the human condition, duality or multidimensional identity. Covering the head in ritual or religious contexts is associated with reverence, sacredness, submission to higher authority or concealment of inner knowledge.

Phraseological units that include *head* in Serbian frequently convey internal psychological states, levels of mental clarity and emotional balance or disturbance. They are used to illustrate self-awareness, decision-making capacity or mental turmoil, and often serve to highlight the character's role as a thinker, leader or outcast within the narrative. In literary contexts, these expressions help construct the inner world of characters and symbolically represent identity, reason and human dignity.

The eye, as a symbol, is exceptionally multilayered, encompassing notions of sight, awareness, spiritual insight and emotional perception. It represents not only the physical ability to see, but also the metaphorical capacity to perceive truth, comprehend hidden meanings and intuitively grasp the world. Traditionally associated with light and enlightenment, the eye often symbolises knowledge, vigilance and inner clarity. In many cultures, it serves as a protective symbol (e.g. the “evil eye” amulet), a source of intuition or a gateway to the soul. Conversely, the eye may also signify envy, judgment or control, particularly in contexts of surveillance, manipulation or possessiveness.

In phraseology, idiomatic expressions with *eye* frequently reflect attention, affection, jealousy, caution or emotional closeness and distance. They are particularly effective in literature for articulating subtle psychological nuances, revealing how characters observe, evaluate and relate to others and their environment. These units often mark internal states – ranging from suspicion and empathy to longing or inner conflict – thereby contributing to narrative depth.

All these somatic components – hand, foot, head and eye – within the framework of phraseology, carry culturally embedded, symbolically charged meanings that enrich both the expressiveness and functionality of language. They offer linguistic tools to articulate complex ideas regarding power, identity, relationships, psychological processes and universal human values. In literary discourse, such phraseological units are not mere stylistic embellishments but essential mechanisms for constructing multidimensional characters, emphasising social hierarchies and defining emotional landscapes.

A detailed analysis of phraseological units with somatic elements in Ćamil Sijarić’s novel *Kuću kućom čine lastavice* reveals the extraordinary richness and narrative significance of this linguistic layer. Far from being simple remnants of oral tradition, these expressions function as powerful stylistic and cultural tools. Through them, Sijarić bridges individual and collective experience, embedding universal themes of existence – body and soul, perception and emotion, tradition and transformation – into the very structure of the novel. This imbues the work with a layered symbolic density and contributes to its artistic complexity, offering the reader deeper insight into a character’s psychology, interpersonal dynamics and the emotive and cultural atmosphere that permeates the text.

Keywords: somatic phraseologisms, stylistic usage, Ćamil Sijarić